

Hur man känner igen de olika arterna av den vanliga stackmyran

PER DOUWES

Douwes, P.: Hur man känner igen de olika arterna av den vanliga stackmyran. [Identification key for the workers of the *Formica rufa* group in Sweden (Hym., Formicidae).] – Ent. Tidskr. 102: 80–82. Lund, Sweden 1981. ISSN 0013-886x.

An identification key is given for the workers of the species of the *Formica rufa* group (*rufa*, *polycetna*, *aquilonia*, *lugubris*, and *pratensis* & *nigricans*). The discriminating characters are the number of erect hairs on different body parts (back of the head, pronotum, mesonotum, propodeum and hind femur). The fact that the characters taken one by one have an overlap considerably has been taken into account when the key was constructed. *F. pratensis* & *nigricans* is distinguished from the other hairy species – *lugubris* – by having a darker and therefore more distinct patch on the pronotum. The depth of this dark patch, however, is correlated with its size so that *pratensis* & *nigricans* with a small and hence rather pale patch (usually confined to the pronotum) might be easily confused with *lugubris*.

P. Douwes, Dept. of Zoology, Helgonavägen 3, S-223 62 Lund, Sweden.

Trots modern bestämningslitteratur (Collingwood 1979, Dlussky & Pisarski 1971, Kutter 1977) kan det många gånger vara svårt eller omöjligt att artbestämma myror. Detta gäller särskilt för *Formica*-arterna, inte minst den vanliga stackmyran – *Formica rufa*-gruppen. Denna grupp består av 5–6 mycket snarlika arter i vårt land. Artskillnaderna hos könsdjuren är fortfarande dåligt kända, medan arbetarna på senare tid blivit föremål för intensiva studier (Douwes 1979, 1980). Det är alltså i regel lättast att skilja arterna åt genom arbetarna, i synnerhet på stora exemplar. Eftersom inomartsvariationen och även variation inom stacken är betydande är det lämpligt att alltid ta några stora arbetare från varje stack.

Arterna skiljer sig främst genom antalet utstående hår på olika kroppsdelar. Exempelvis är antalet sådana hår på huvudets bakkant (Fig. 1 A) en viktig karaktär. När det bara finns ett eller ett par sådana hår (Fig. 1 B) brukar de vara små och nästan liggande, vilket gör att de kan vara svåra att se.

F. pratensis & *nigricans* är de(n) mest avvikande arterna(-en) i denna grupp, vilket tydligast visas hos honan (drottningen). I regel är även arbetarna lätta att känna igen på den mörka fläcken på pro- och mesonotum, som är nästan svart och därmed klarare markerad än hos de andra

Fig. 1. Ett *Formica*-huvud. – A. Det skuggade området visar huvudets bakkant. – B. De utstående hårens placering på huvudets bakkant (när det är få hår).

The head of a *Formica*. – A. The shaded area shows the back of the head. – B. The placement of the erect hairs on the back of the head (when only a few hairs are present).

arterna (Fig. 2). Ibland är denna fläck liten och relativt ljus, men den är ändå mer distinkt än en fläck av samma storlek hos någon av de andra arterna (Fig. 2).

Det är i regel svårt att se vilka hår på baklåret listala ände som är utstående (dvs mer eller mindre upplyfta från underlaget) och vilka som är liggande. Därför räknas här alla hår som sticker ut utanför kanten (mot skenbenet) som utstående.

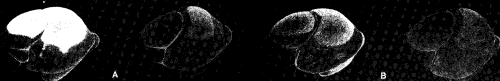

Fig. 2. De mörka teckningarna på pro- och mesonotum. – A. Hos *Formica pratensis* & *nigricans* (ett mörkt, typiskt exemplar till vänster och ett extremt ljus till höger). – B. Hos övriga *rufa*-grupp-arter.

The dark markings on the pro- and mesonotum. – A. In *Formica pratensis* & *nigricans* (a dark, typical specimen left and an extremely pale specimen right). – B. In the other *rufa* group species.

För att underlätta bestämningsarbetet bör man preparera myrorna så att alla viktiga kroppsdelar syns ordentligt. Jag föredrar metoden att klistra fast mellankroppens undersida på spetsen av en

papptriangel (Fig. 3). På detta sätt kan man lätt vika undan benen som annars lätt skymmer mellankroppen samt vika ner huvudet så att bakkanten syns ordentligt.

Bestämningstabell för arbetarna

För att avgöra om myran hör till *Formica rufa*-gruppen används lämpligen Collingwood (1979).

1 a.	<2 utstående hår på 1/2 bakkanten av huvudet	8
b.	2–7	6
c.	8–20	3
d.	>20	2
2 a.	De mörka teckningarna på promesonotum tydliga	<i>pratensis</i> & <i>nigricans</i>
b.	– „ –	otydliga el. saknas
3 a.	– „ –	tydliga
b.	– „ –	otydliga el. saknas
4 a.	<15 utstående hår på 1/2 pronotum	<i>pratincola</i>
b.	15–25	<i>pratincola</i>
c.	>25	<i>lugubris</i>
5 a.	<10 utstående hår på 1/2 mesonotum	<i>pratincola</i>
b.	≥10	<i>lugubris</i>
6 a.	<5	<i>pratincola</i>
b.	5–10	<i>pratincola</i>
c.	>10	<i>rufa</i>
7 a.	<15 utstående hår på 1/2 pronotum	<i>pratincola</i>
b.	≥15	<i>rufa</i>
8 a.	<10	<i>pratincola</i>
b.	10–15	<i>pratincola</i>
c.	>15	<i>rufa</i>
9 a.	<5 utstående hår på 1/2 mesonotum	<i>pratincola</i>
b.	5–10	<i>pratincola</i>
c.	>10	<i>rufa</i>
10 a.	<5 utstående hår på 1/2 propodeum	<i>pratincola</i>
b.	≥5	<i>rufa</i>
11 a.	<30 utstående hår på baklåret	<i>polycetena</i>
b.	≥30	<i>pratincola</i>

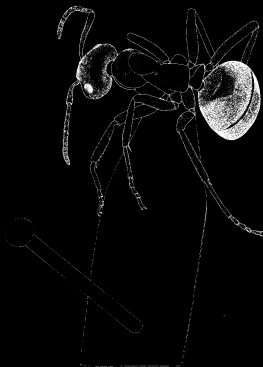

Fig. 3. En lämpligt preparerad *Formica*.

A recommended way of mounting a *Formica*.

Arternas utseende och förekomst

F. polyctena Först. Behåring mycket sparsam, inget (eller mycket sällan 1–2) utstående hår på huvudets bakkant. Den mörka fläcken på promesonotum vanligen begränsad till pronotum eller saknas. Lik *rufa* och *aquilonia* (se under dessa arter).

Stackar bland träd i skogskanter o likn, sällan på helt öppen mark. Vanlig i södra Sverige upp till norrländsgränsen.

F. rufa L. Lik *polyctena* men hårigare. Ofta ett eller flera hår på huvudets bakkant och därigenom lik *aquilonia* men skiljer sig från denna genom rikligare behåring på mellankroppen. För skillnaderna gentemot *lugubris* se under denna art.

Stackar som hos *polyctena* men oftare på öppen mark. Ungefär lika vanlig som *polyctena* men går något längre mot norr.

F. aquilonia Yarr. I genomsnitt mindre än de andra arterna. Den mörka fläcken på promesonotum vanligen stor. Skiljer sig från *polyctena* genom utstående hår på huvudets bakkant och fler hår på bakläret. Vissa samhällen av *aquilonia* har starkt reducerad behåring (exempelvis kan håren på huvudets bakkant saknas) och liknar därmed till förväxling *polyctena*. *F. aquilonia* och *rufa* kan också förväxlas med varandra, se ovan under *rufa*. *F. aquilonia* och *lugubris* är i regel väl skilda främst i behåringen på mellankroppen.

Stackar som hos *polyctena*. Vanlig i norra Sverige och saknas förmodligen längst i söder.

F. lugubris Zett. De mörka teckningarna på promesonotum ungefär som hos *aquilonia*. En mycket hårig art, som klart skiljer sig från *aquilonia* genom den rika mellankroppsbehåringen och från *rufa* genom betydligt fler hår på huvudets bakkant.

Stackar som hos *rufa*. Förekomst som *aquilonia* men går längre mot söder.

F. pratensis Retz. & *nigricans* Em. Det är fortfarande outrett huruvida dessa namn representerar två olika arter eller ej. Några användbara skillnader tycks inte finnas mellan arbetarna hos dessa båda arter (former). De är båda mycket håriga, *pratensis* möjligen i snitt något mindre hårig. De flesta samhällena av *pratensis* & *nigricans* kan lätt skiljas från de andra genom den mycket utbredda och kraftigt markerade mörka fläcken på promesonotum.

Stackar på öppen mark. Tämigen vanliga i södra Sverige, är funna så långt norrut som i Jämtland.

Litteratur

- Collingwood, C. A. 1979. The Formicidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark. – Fauna ent. scand. 8.
 Dlussky, G. & Pisarski, B. 1971. Rewizja polskich gatunków mrówek (Hymenoptera: Formicidae) z rodzaju *Formica* L. – Fragm. Faun. 16: 145–224.
 Douwes, P. 1979. *Formica* rufa-gruppens systematik. – Ent. Tidskr. 100: 187–191.
 Douwes, P. 1980. Intraspecific and interspecific variation in workers of the *Formica* rufa group (Hymenoptera: Formicidae) in Sweden. – Ent. scand. Suppl. 15 (in press).
 Kutter, H. 1977. Hymenoptera, Formicidae. – Insecta Helvetica 6.